

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΤΥΠΟ

Μπέμπη Στυλιανή*, Ηλιάδου Αικατερίνη, Καπετσώνης Κωνσταντίνος, Μεντεσίδης Ιωάννης, Μουστάκη Ουρανία, Παρσέλιας Παναγιώτης, Σατσόγλου Ελισάβετ, Σιδηροπούλου Μαρία. Έρευνα των μετεκπαιδευμένων δασκάλων, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Α.Π.Θ., Διδασκαλείο «Δημ. Γληνός».

Υπεύθυνος καθηγητής: Παρασκευόπουλος Στέφανος.

Λέξεις κλειδιά:

Οικοτουρισμός, προστατευόμενες περιοχές, προβολή, ταξιδιωτικά αφιερώματα, οικονομική ανάπτυξη τοπικών κοινωνιών, οικολογία.

Θεματική ενότητα: Έρευνα Επιστημών του Περιβάλλοντος.

Περίληψη:

Ο οικοτουρισμός αποτελεί μια μορφή «εναλλακτικού», «αιεφόρου» τουρισμού, που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια στις προστατευόμενες περιοχές, ως μια προσπάθεια αποτροπής και πρόληψης των επιπτώσεων του μαζικού τουρισμού. Ο οικοτουρισμός αποτελείται από δύο όψεις: μια οικονομική (τουρισμός) και μια οικολογική (προστασία του περιβάλλοντος). Προσπαθεί, δηλαδή, να συγκεράσει δύο παραδοσιακά ανταγωνιστικές δυνάμεις: την οικονομία με τον περιβαλλοντισμό, την οικολογία. Ο θεσμός αυτός, λοιπόν, καλείται να συντηρήσει οικονομικά μια τοπική κοινωνία ταυτόχρονα με την προστασία των φυσικών της πόρων.

Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί πολλές επιφυλάξεις για τον τρόπο άσκησης και προβολής του θεσμού από τα Μ.Μ.Ε. Συγκεκριμένα, πολλοί θεωρούν τον οικοτουρισμό ως ένα ακόμη «πράσινο» προϊόν υποταγμένο στις επιταγές της εποχής μας, το οποίο καταπατά τις εναπομείνουσες παρθένες περιοχές με την κοινωνική συναίνεση που το πρόθεμα οικό-προσφέρει. Ακόμη, ερωτηματικά υπάρχουν σχετικά με τον τρόπο που απεικονίζονται οι περιοχές αυτές μέσα από τα έντυπα. Παρουσιάζονται ισόρροπα ως τουριστικές και οικολογικές μονάδες ή κάποια όψη τους τονίζεται εις βάρος της άλλης;

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη του τρόπου αναπαράστασης των προστατευόμενων περιοχών, και κατ' επέκταση, του θεσμού του οικοτουρισμού μέσα από τον τουριστικό και οικολογικό τύπο (αλλά και από περιοδικά μεικτής θεματολογίας και ευρύτερης κυκλοφορίας).

Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η ανάλυση περιεχομένου. Η μέθοδος αυτή μετατρέπει υλικό ποιοτικής φύσης σε μορφή ποσοτικών δεδομένων, με αποτέλεσμα τη συστηματική διερεύνηση κειμένων. Τα κείμενα που εξετάστηκαν αποτελούσαν ταξιδιωτικά αφιερώματα σε προστατευόμενες περιοχές (υγροβιότοπους και εθνικούς δρυμούς) και αντλήθηκαν από περιοδικά με χαρακτήρα: α) καθαρά τουριστικό (Ελληνικό Πανόραμα), β) καθαρά οικολογικό (Οικοτοπία), γ) ενδιάμεσο- μεικτό (Γαϊόραμα-Experiment, National Geographic) και δ) περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας (Γεώ-Ελευθεροτυπίας).

Για την επεξεργασία των κειμένων οργανώθηκε μια φόρμα, η οποία περιελάμβανε δύο μέρη: την ταυτότητα του κειμένου και την ανάλυσή του σε θεματικές κατηγορίες και εννοιολογικούς άξονες. Ως βάση της κατηγοριοποίησης ορίστηκε η σειρά και καταγράφονταν η παρουσία ή απουσία της εξεταζόμενης κατηγορίας. Οι θεματικές κατηγορίες ήταν: φυσικό

περιβάλλον, υπηρεσίες, υποδομή. Οι εννοιολογικοί άξονες ήταν: αναψυχή, οικονομία, οικολογία και οι συνδυασμοί τους.

Θεωρητικό υπόβαθρο:

Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν ποικίλες απόψεις σχετικά με την έννοια του οικοτουρισμού, αλλά και τις μορφές και τις δραστηριότητες που περιλαμβάνει.

Μια πρώτη προσέγγιση δίνεται από τον Mowforth (1993), ο οποίος προτείνει για τον προσδιορισμό του οικοτουρισμού τα παρακάτω κριτήρια:

- 1) Κριτήρια αειφορίας, δηλαδή, ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων τέτοιων που να ελαχιστοποιούν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και να ενισχύουν την οικονομία της τοπικής κοινωνίας.
- 2) Κριτήρια επιμορφωτικά, δηλαδή, ύπαρξη προγραμμάτων και υποδομών που συμβάλουν στην ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης όχι μόνο των ντόπιων κατοίκων αλλά και των επισκεπτών.
- 3) Κριτήρια συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων στη διαχείριση των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων.

Ένας συνοπτικός συνδυασμός των παραπάνω είναι η προσέγγιση του Wight (1993), που θεωρεί τον οικοτουρισμό «μια άκρως ενημερωτική, διαφωτιστική αλλά και απολαυστική εμπειρία «φυσικού ταξιδιού», ενός ταξιδιού με αναπτυξιακή συμβολή στην προστασία των οικοσυστημάτων και παράλληλα στο σεβασμό και την ακεραιότητα των πολιτιστικών χαρακτηριστικών, καθώς και στην οικονομική ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων.»

Άλλη μια προσέγγιση της έννοιας, όχι πολύ διαφορετική, με μεγαλύτερη όμως έμφαση στις περιβαλλοντικές παραμέτρους είναι αυτή του Ceballos – Lascuren (1996). Ο οικοτουρισμός ορίζεται «ως μια περιβαλλοντικά υπεύθυνη ταξιδιωτική δραστηριότητα σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές με στόχο την απόλαυση και γνώριμία των φυσικών, αλλά και των ενταγμένων στο φυσικό περιβάλλον, αγαθών. Όντας μια περιορισμένων περιβαλλοντικών επιπτώσεων δραστηριότητα- ή μη καταναλωτική-, ο οικοτουρισμός, εκτός του ότι προσφέρει ευχάριστη/ απόλαυση και γνώσεις/ εμπειρίες στον επισκέπτη, διατηρεί και ενισχύει την ευημερία τοπικών κοινοτήτων που θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα μιας τέτοιας δραστηριότητας και αναπτυξιακής διαδικασίας.»

Από τους παραπάνω ορισμούς γίνεται φανερό πως ο οικοτουρισμός εμπεριέχει δύο όψεις/ διαστάσεις: μια οικονομική και μια οικολογική⁴.

Η οικονομική διάσταση εκφράζεται μέσα από δραστηριότητες που στοχεύουν στη βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Συγκεκριμένα ο θεσμός καλείται να συντηρήσει οικονομικά μια τοπική κοινωνία ταυτόχρονα με την προστασία των φυσικών της πόρων. Προσφέρεται, δηλαδή, ως αντισταθμιστικό όφελος για τους περιορισμούς που ένα καθεστώς προστασίας μπορεί να συνεπάγεται στην ελεύθερη άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η οικολογική διάσταση εκφράζεται μέσα από δραστηριότητες ενημέρωσης και υπαίθριας αναψυχής οικολογικού προσανατολισμού, δηλαδή δραστηριότητες που βρίσκονται σε συμβιωτική σχέση με τις οικολογικές αρχές της ανάπτυξης και μέσα από την προστασία και διατήρηση των φυσικών πόρων της περιοχής.

Αποτελέσματα της έρευνας:

Η ανάλυση των άρθρων έδειξε πως ο τρόπος παρουσίασης των προστατευόμενων περιοχών και του οικοτουρισμού γενικότερα ποικίλει ανάλογα με τη «φιλοσοφία» και τις θέσεις που θέλει να προβάλλει το κάθε περιοδικό. Πιο συγκεκριμένα – και με συντομία - τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως:

- 1) Στο περιοδικό ΓΑΙΟΠΑΜΑ- EXRERIMENT ο τρόπος προσέγγισης των προστατευόμενων περιοχών μπορεί να χαρακτηριστεί καθαρά οικοτουριστικός. Στα άρθρα οι

συγγραφείς –επισκέπτες αναδεικνύουν τη διττή λειτουργία του οικοτουρισμού, προβάλλοντας ισάξια και τις δύο διαστάσεις του θεσμού στον αναγνώστη. (οικονομία + οικολογία)

2) Στο περιοδικό ΓΕΩ της Ελευθεροτυπίας δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην οικολογική όψη του οικοτουρισμού, με εκτενείς περιγραφές των οικοσυστημάτων και λίγες αναφορές σε περιβαλλοντικά προβλήματα και ζητήματα προστασίας. Κυριαρχεί η εγγενής αξία της φύσης. Ο οικοτουρισμός, δηλαδή, προβάλλεται από την πλευρά της αναψυχής των επισκεπτών στη φύση ενώ απουσιάζουν οι αναφορές στην οικονομική διάσταση και το ρόλο της για την τοπική κοινωνία.

3) Στο περιοδικό ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ τονίζεται η οικολογική διάσταση με την περιγραφή του φυσικού τοπίου και δίνεται ο έμφαση σε άλλες θεματικές κατηγορίες όπως ιστορία και γεωγραφία του τόπου.

4) Το περιοδικό NATIONAL GEOGRAPHIC έχει χαρακτήρα γεωγραφικό- γεωφυσικό και καμία αναφορά σε προστατευόμενες περιοχές και οικοτουρισμό.

5) Το Περιοδικό ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ έχει ύφος καθαρά οικολογικό. Η προσέγγιση των προστατευόμενων περιοχών γίνεται με σκοπό την παρουσίαση του οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητάς του ή την έκθεση των περιβαλλοντικών προβλημάτων τους. Οι συγγραφείς δεν επιδιώκουν την οικοτουριστική προβολή των περιοχών με στόχο την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας αλλά τη διαμόρφωση της οικολογικής συνείδησης του αναγνώστη.

Συζήτηση:

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως η διττή φύση του οικοτουρισμού (οικονομία + οικολογία) μάλλον διχάζει τους συγγραφείς. Αυτό πιστεύουμε πως δεν οφείλεται τόσο στο θεωρητικό υπόβαθρο του θεσμού όσο στα προβλήματα που μπορεί να προκαλέσει η λανθασμένη εφαρμογή του. Κι αυτό γιατί η σωστή διαχείριση και ο έλεγχος της οικοτουριστικής ανάπτυξης μιας προστατευόμενης περιοχής δεν εξαρτάται από έναν αλλά από τρεις φορείς: α) από την πολιτεία που οφείλει να στηρίζει το θεσμό λαμβάνοντας ειδικά μέτρα οικονομικής πολιτικής (υπηρεσίες, υποδομές, κ.ά.), που να εστιάζονται στην προστασία της μεγάλης φυσικής και οικονομικής αξίας των περιοχών και στην προώθηση οικονομικών κινήτρων για τον τοπικό πληθυσμό. β) από την τοπική κοινωνία που οφείλει να διαχειριστεί σωστά το θεσμό παρέχοντας στους επισκέπτες υπηρεσίες και δραστηριότητες υψηλής ποιότητας, με στόχο τη δημιουργία μιας εξαιρετικής τουριστικής εμπειρίας ενώ ταυτόχρονα θα υπάρχει μέριμνα για την προστασία του φυσικού τους περιβάλλοντος με την οικολογική επιμόρφωση των ιδίων και των επισκεπτών. γ) από τους επισκέπτες που οφείλουν να σεβαστούν το περιβάλλον που τους φιλοξενεί και να συμπεριφέρονται φιλικά προς αυτό- να διακατέχονται, δηλαδή, από περιβαλλοντική ηθική.

Βιβλιογραφία:

Ceballos- Lascurain, H. (1996), "Tourism, Ecotourism and Protected Areas", IUCN (World Conservation Union).

Κομίλης, Π. (2001) «Οικοτουρισμός: Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης», Εκδ. Προπομπός, Αθήνα.

Mowforth, M. (1993), "Eco-tourism: terminology and definitions", Research Report Series, No 1, Dept. of Geographical Sciences, University of Plymouth.

Stamou, A & Paraskevopoulos, S. (2003) « Ecotourism Experiences in Visitors' books of a Greek reserve: a Critical Discourse Analysis Perspective», Sociologia Ruralis 43(1): 34-55.

Wight, P. (1993), "Ecotourism: ethics or ecosell? ", Journal of Travel Research (winter), 3-9.